

THE HISTORY OF TRANSLATION AND TRANSLATION STUDIES

Nagy Imola Katalin

Lecturer, PhD., Sapientia University of Cluj-Napoca

Abstract: This study aims to make a brief presentation of the history of translation from the earliest manifestations of interlinguistic transfer to the birth of the discipline called Translation Studies and the most recent trends in the study of translations. Although theoretical considerations regarding translation started to appear even in ancient times, the term translation studies came to be used only in the early 1970s. We present the most important cornerstones in the development of translations, alongside with the most remarkable contributors in the field of translations: practitioners and theoreticians alike.

Keywords: history of translations, translation studies, theory and practice of translation, translation theories

Traducerea are o istorie de peste 5.000 de ani, iar profesia de traducător este una dintre cele mai vechi în lume (Guțu, 2015,13). În antichitate, în capitala Imperiului Roman apar primele traduceri literare și primele sintagme care desemnează activitatea de transfer dintr-o limbă în alta. Primele documente care atestă o activitate traductologică datează din anii 2300 î.Hr., când în Mesopotamia existau deja dicționare bilingve. În epoca romană se fac primele traduceri din literatura greacă și apar primele texte teoretice asupra traducerii (de exemplu tratatul lui Cicero, 46 î.Hr.). „Grecii pentru traducere nu au decât cuvântul *hermeneuein* (a interpreta). Romanii elaborează un întreg lexic pentru traducere – *vertere, convertere, transverter, imitari, reddere, translatare*. Roma are și primul traducător Livius Andronicus [...] care a tradus *Odisea* în 240. Prima tentativă de abordare teoretică a problemei traducerii o constituie prefața unei traduceri ale lui Demosthene, realizată de către Cicero, care optează spre o realizare oratorică, dar nu traductologică. De aici conflictul între sens și cuvânt, sens și stil, creativitate și fidelitate.” (Ungureanu, 2013, 7)

În secolul II d.Hr. apar scrierile lui Saint Jérôme, patronul traducătorilor și primul traducător al Sfintei Scripturi, care traduce Biblia în limba latină. El va fi promotorul traducerii literale. Începând din secolul VII d.Hr. apar și primele traduceri specializate, texte medicale scrise în limbile greacă și latină fiind traduse în limba arabă.

Așadar, precepte și considerații legate de traducere au fost formulate de către Cicero, dar și de către Saint Jérôme și Sf. Augustin. Cicero, considerat cel mai important traducător al antichității clasice, „susține în reflecțiile sale asupra traducerii, că nu trebuie copiate imagini verbale, ci redat sensul, el scrie în *Libellus de optimo genere oratorum* recomandarea de a nu se traduce *verbum pro verbo*, adică cuvânt cu cuvânt, recomandare reluată apoi de Horațiu în *Ars poetica*.

Deși traducerea din greacă în latină sunt caracterizate de emulație, el s-a străduit să transpună precis terminologia filozofiei grecești și a dat numeroase explicații de motivare a soluțiilor traductive pe care le-a utilizat. Ieronim (Hieronymus, 348-420 d. Hr.), autorul primei traduceri complete a Bibliei în limba latină, contribuie și el la îmbogățirea teoriei despre traducere. În epistola sa către senatorul roman Pammachius, el susține ca principiu traductiv primordialitatea sensului față de cuvânt, exceptând de la acest principiu textul Sfintei Scripturi, unde – spune el - și „ordinea cuvintelor exprimă un mister”. (Mohr, 2012,

99-100) Ieronim a contestat literalismul doar în traducerea textelor nonbiblice, nonreligioase, arată Lungu Badea (2013, 21).

În secolul al XII-lea Toledo devine un adevărat centru traductologic. Prima școală de traducători, Școala din Toledo, a fost fondată de R. de Toledo, în perioada 1125 - 1151. „La această școală s-au format traducători în toate limbile europene, clasice și orientale. Pentru istoria traducerii în Vest, eforturile școlii din Toledo au însemnat popularizarea operelor culturii universale. Școala din Toledo a enunțat cele două condiții necesare pentru apariția acesteia: o diferență decultură între două comunități și contactul direct între acestea (comunitatea creștină și cea musulmană).” (Guțu, 2015, 14) Cel mai renumit traducător al școlii de aici este Gérard de Cremona.

Dincolo de acest moment prototraductologic, adevărată înflorire a activității de traducere sosește odată cu Renașterea și revoluția produsă de invenția lui Gutenberg. Secolul al XVI-lea este marele secol al traducerii, al descoperirii și traducerii operelor celor mai importanți autori clasici greci și latini. Difuzarea operelor lor traduse va fi facilitată prin invenția tiparului, arată Guțu (2015, 14).

Verbul care desemnează activitatea de a traduce, *traduire*, a fost utilizat pentru prima oară în limba franceză în secolul al XVI-lea de către lexicograful și traducătorul umanist Robert Estienne, care lansează lexemul în 1539. Paralel cu introducerea tiparului și cu redescoperirea antichității greco-latine apare și contribuția lui Étienne Dolet: în 1540 Étienne Dolet introduce cuvintele derivate *traduction/ traducere* și *traducteur/ traducător* (Guidère, 2016, 16). Așa cum explică Larose, cuvântul traducere provine dintr-un foarte vechi verb latin cu conjugare neregulată, care avea forma de infinitiv prezent *transferre*, și de participiu trecut *translatus*. (Larose, 1989 apud Guidère, 2016, 16). Termenul *traducere* apare deci în Franța pentru prima dată, „sub penița lui Étienne Dolet, tipograf, umanist și traducător.” (Guțu, 2015, 14), verbul *traduire* va înlocui forma veche *translater*. Tot el scrie primul tratat despre traducere în limba franceză *La Manière de bien traduire d'une langue en autre*, unde stabilește cinci reguli fundamentale, niște adevărate arhiprincipii ale traducerii, care au supraviețuit până azi, sub o formă sau alta (păstrarea perfectă a sensului exprimat de autor; cunoașterea perfectă a celor două limbi; traducere nu cuvânt cu cuvânt, dar păstrarea intenționalității auctoriale; evitarea neologismelor; păstrarea coerenței și armoniei limbajului) (cf. Ungureanu, 2013, 6).

Spre sfârșitul secolului al XVI-lea limbile străine au cunoscut o extindere din ce în ce mai largă (Bantaș, 1999, 105-111). Epoca clasicismului (secolul al XVII-lea) aduce cearta dintre antici și moderni și traducerea după modelul *frumoaselor infidele*. Practicile traductologice din această perioadă promovau metoda adaptării: omisiunea unor pasaje întregi, reformularea, restructurarea textelor. Secolul Luminilor (secolul al XVIII-lea) este marcat de inspirația creațiilor literare autentice din traduceri (Montesquieu, *Les lettres persanes*, 1721). Începând din secolul al XIX-lea are loc o profesionalizare a traducerii și o teoretizare bazată pe practica traductologică (Guidère, 2016, 23). Din secolul al XVIII-lea până la începutul secolului XX *lingua franca* a diplomației internaționale a fost limba franceză. „Secolul XX înseamnă și *punerea în scenă a traducerii*, pentru că rolul de comunicare a crescut considerabil. Traducerea unor conferințe a apărut în anul 1919, mai întâi consecutivă, iar apoi simultană, în procesul de la Nürnberg, după cel de-al doilea război mondial. Războiul rece a condus la apariția mașinii de traducere în anul 1954.” (Guțu, 2015, 15)

Documentul clasic de traducere monumentală este Biblia, text scris inițial în ebraică, după care este tradus în greacă și latină. În germană Biblia este tradusă de către Martin Luther în 1522, în engleză de către Tyndale în 1525, în franceză de către Olivetan în 1535 (cf. Ungureanu, 2013, 6). Un important salt calitativ în tradiția cugetărilor despre traducere îl

produce teologul și reformatorul german Martin Luther, care este adeptul unei traduceri libere a textelor sacre. „A devenit celebră maxima sa exprimată în *Scrisoarea deschisă despre traducere*: „*Rem tene, verba sequentur!*”, adică „*Pătrunde sensul, cuvintele vor veni de la sine!*”. Luther considera că traducătorul trebuie să aibă un fin simț al limbii țintă pentru a putea realiza texte, care să producă efectul dorit asupra receptorilor. De la Luther provine și termenul *Verdeutschung*, care este substantivizarea infinitivului german *verdeutschen*. Prin urmare, Luther nu și-a propus, asemenea lui Ieronim, să traducă *ad litteram* Biblia, ci să o transpună în limba germană, înțelegând traducerea ca act de adaptare la uzul limbii țintă.” (Mohr, 2012, 99-100) Discursul traductologic inițiat și dezvoltat în jurul traducerii *Bibliei*, a luat naștere „din grija pentru conservarea textului sacru care este cuvântul lui Dumnezeu și din conceperea limbilor ca perfect corespondente; ca urmare, soluțiile alese – pentru rezolvarea problemei de fidelitate și/sau infidelitate (cu entropiile aferente) – au fost literalismul sintactic, calcul sintactic, echivalențele sintagmatice care violau firescul limbii traductoare. Literalismul a dominat traducerile spre latină în tot Evul Mediu, începuturile Renașterii și a continuat să se manifeste în pofida contestării lui.” (Lungu Badea, 2013, 21) Așadar primele reflecții teoretice asupra traducerii sunt marcate de un empirism fundamental, și ele se mulează pe câteva dichotomii fundamentale, câteva opoziții conceptuale latente care vor marca toată istoria ideilor traductologice. Aceste dichotomii sunt: traductibil vs. netraductibil, litera vs. spiritul textului, fidelitate vs. trădare (Guidère, 2016, 24). Cu toate acestea, există un decalaj între conceptualizarea activității traductologice și practica traductologică, între teorie și traducere propriu-zisă. Există o tendință pronunțată de a confunda traductologia și practica traducerii.

Dacă reflexiile teoretice asupra traducerii datează din antichitate (textele lui Cicero, Horațiu, Seneca, Plinius), de-a lungul timpului numeroși literați, filosofi, gânditori și-au exprimat poziția în tematica traducerii, mai bine spus în tematica prescriptivismului: Saint Jérôme (*De optimo genere interpretandi*), Saint Augustin, Thomas d’Aquinno, Roger Bacon, Erasmus, Martin Luther (1530, *Sendbrief vom Dolmetschen*), Étienne Dolet, Joachim du Bellay, John Dryden, Gottfried Wilhelm von Leibniz, Alexandre Pope, Samuel Johnson, Novalis, Goethe, Friedrich von Schleiermacher, Wilhelm von Humboldt, Shelley, Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche ș.a.

Traducerile au continuat de-a lungul secolelor următoare, deși lipsea încă o teorie de specialitate, teoria traducerii. Așa cum arată Mohr (2012) până la începutul secolului al XIX-lea toate teoriile *pre-științifice* despre traducere gravitau în jurul dihotomiei fidelitate față de original – libertate în exprimare. „În 1813, Friedrich Schleiermacher publică eseu *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens (Despre diversele metode de traducere)* în care prezintă principiile pe care le-a aplicat la traducerea *Dialogurilor* lui Platon. În doctrina hermeneutului Schleiermacher, textele se împart în două maricategorii, și anume: texte în care se reflectă originalitatea autorului și texte pur descriptive, rezultate din necesitatea de comunicare. Textele din cea de-a doua categorie sunt considerate de Schleiermacher nedemne de asocierea cu lexemul *Übersetzen* (care desemnează *actul traductiv*), folosind în mod peiorativ cuvântul *Dolmetschen* pentru a desemna transpunerea acestora în altă limbă. Schleiermacher susține că numai transpunerea în altă limbă a operelor autentice merită a fi analizată și teoretizată, întrucât traducerea celeilalte categorii de texte este o activitate banală, mecanică, pe care o poate practica oricine cunoaște două limbi la nivel mediu.” (Mohr, 2012, 99-100)

După Bantaș-Croitoru (1999) un punct de cotitură în istoria reflecțiilor teoretice despre traducere îl reprezintă volumul lui Ortega Y. Gasset, *Mizeriile și splendorile traducerii* (Madrid, 1942). După 1945 cercetarea traductologică revenea în special în sarcina lingviștilor, cu toate că existau și specialiști care respingeau abordarea lingvistică, deoarece

aceasta cerceta limba în afara contextului comunicațional (Danica Seleskovitch și cercul de la *École Supérieure d'Interprète et de traducteurs*, fondat în 1957 la Paris 3 – *Sorbonne Nouvelle*). In calitate de doctrină cu drepturi depline, sau cel puțin revendicate, traducerea își face loc in domeniul teoriilor despre limbă în cea de-a doua jumătate a secolului XX (Guțu, 2015,28). Un prim pas în elaborarea bazelor teoretice, științifice ale procesului traducerii este cartea rusului V. Feodorov, *Bazele teoriei traducerii* (1953), „devenită clasică, in virtutea faptului că a fost primul.” (Guțu, 2015,16)

Inceputurile învățământului superior de traductologie sunt legate de fondarea, în 1941, la Geneva, a Școlii de Traducere și Interpretare (*École de Traduction et d'Interprétation*) în cadrul universității de acolo, urmată de fondarea, în 1949 a unei secții de traducere și interpretare în cadrul Școlii de Studii Comerciale Înalte (*l'École des Hautes Études Commerciales de Paris*). In 1957 la Sorbona se fonda Școala Superioară de Interpreți și Traducători (*l'École Supérieure d'Interprètes et Traducteurs*), iar la Institutul catolic parizian se instala Institutul Superior de Interpretariat și Traducere (*l'Institut Catholique de Paris/Institut Supérieur d'Interprétariat et de Traduction*).

Devenită disciplină universitară și fiind preocuparea principală a din ce în ce mai mulți specialiști, traducerea devine obiectul unor cercetări serioase din anii 1950, fiind o preocupare a lingviștilor cu prisosință: Roman Jakobson (1959), John C. Catford (1965), Georges Mounin (*Les belles infidèles*, 1955, *Les problèmes théoriques de la traduction*, 1963), Jean-Paul Vinay și Jean Darbelnet (*La stylistique comparée du français et de l'anglais. Méthode de traduction*, 1958). În centrul interesului stă relația dintre limba sursă și limba țintă, Primul care aduce în schemă și figura traducătorului și mută accentul spre obiectivul comunicării este Eugene Nida (*Toward a Science of Translating*, 1964).

O lucrare fundamentală, care pune baza unei adevărate abordări științifice este *Problèmes théoriques de la traduction* de George Mounin, apărută în 1956. În spațiul francez, în 1956, J.-P. Vinay și J. Darbelnet lansează lucrarea clasică *Stylistique comparée du français et de l'anglais/Stilisticacomparată a limbii franceze și engleze*. „Această lucrare clasică, inspirată din realitatea canadiană bilingvă, a oferit doctrinei 7 tehnici de traducere. Cu toate acestea, trebuie să remarcăm faptul că numeroase studii moderne privind domeniul au un caracter profund descriptiv, bazat pe comparație.” (Guțu, 2015, 17) Un alt teoretician al traducerii este Edmond Cary (*Comment faut-il traduire?*), dar și J. Piaget, M. Ballard, E. Nida, G. Steiner, R. Jakobson, K. Reiss. „Noua generație a teoreticienilor traducerii nominalizează: J. R. Ladmiral, M. Lederer, D. Seleskovitch, R. Bell, T. Cristea.” (Ungureanu, 2013, 7)

Printre lucrările fundamentale care au marcat decisiv evoluția cercetărilor ulterioare, enumerăm următoarele: I. A. Richards, *Toward a Theory of Translating*, Z. S. Harris et al., *Eight Papers on Translation* (1954), *Mechanical Translation* (1954), Edmond Cary, *La traduction dans le monde* (1956), Theodore Savory, *The Art of Translation* (1957), Reuben A. Browner (ed), *On Translation* (1959), George Steiner, *After Babel* (1975), Leon Levitchi, *Îndrumar pentru traducătorii din limbaengleză în limba română* (1975), Andrei Bantaș, Elena Croitoru, *Didactica traducerii* (1998), Susan Bassnet, André Lefevre, *Constructing Cultures. Essay on Literary Translation* (1998), *Translating Studies* (1980), *Translation, History and Culture* (1990) etc.

Paternitatea termenului *traductologie* este încă un subiect disputat. Termenul *traductologie* (< fr. *traductologie*) datează din 1972 și a fost creat de germanistul, traducătorul și filozoful francez Jean-René Ladmiral, afirmă Mohr (2012, 98), în timp ce Lungu Badea (2017, 15) îl citează pe Harris, care l-a utilizat în 1973 în articolul *La traductologie, la traduction naturelle, la traduction automatique et la sémantique*.

Cert e că în 1972 James Holmes prezintă un articol fundamental în evoluția traductologiei, *The Name and Nature of Translation Studies*, tipărit abia în 1988. El lansează aici denumirea de *Translation Studies*. Dincolo deci de a fi lansat denumirea disciplinei, denumire care va face carieră în cercetarea traductologică, Holmes stabilește și principiile fundamentale și obiectivele disciplinei: descrierea fenomenelor traducerii, și formularea unor teorii explicative și predictive legate de fenomenul traductiv (cf. Raková, 2-14, 15). În 1972, la cel de al III-lea Simpozion Internațional de Lingvistică din Copenhaga lingvistul britanic James Holmes „a specificat necesitatea recunoașterii teoriei traducerii ca pe un domeniu independent de cercetare științifică. Holmes a formulat drept sarcină principală a noii științe stabilirea principiilor generale pentru explicarea legităților și prezicerea manifestărilor reale în dezvoltarea teoriei procesului de traducere.” (Metleaeva, 2016, 111). Lungu Badea (2017, 15) menționează pătrunderea termenului *traductologie* în discursul românesc în anii 1970, prima oară fiind utilizat de către Elena Ghiță într-un articol din 1976.

Așadar, anii 1950 au marcat un reviriment însemnat al perspectivei teoretice în cercetarea traducerii, „urmărindu-se fundamentarea unei teorii generale și a unei poetici a traducerii pe baza influențelor convergente dinspre comparatismul literar și stilistic, poetica structurală, semantica structurală și semiotica, logica și psihologia. Traductologia cunoaște progrese considerabile și realizări de mare valoare care au rămas certe puncte de referință pentru domeniul în discuție, prin aportul excepțional adus de remarcabili oameni de litere sau filozofi cum au fost Goethe, Schopenhauer, Mathew Arnold, Ortega y Gasset, Ezra Pound, Paul Valéry, Benedetto Croce sau Walter Benjamin.” (Pioariu, 2003, 1)

În această abordare științifică sistematică, traducerea începe să se situeze la intersecția interesului de studiu al mai multor discipline, al lingvisticii, psihologiei, sociologiei, teoriei culturii. Problema traducerii nu a beneficiat multă vreme de un studiu sistematic. Predecesori direcți ai teoriei traducerii ca disciplină științifică pot fi considerate lingvistica structurală și cea funcțională. Adepții lingvisticii structurale, cu preocupări în domeniul teoriei traducerii (precum Roman Jakobson, Paul Newmark, Jean-Paul Vinay și Jean Darbelnet) au adus în centrul atenției concepte cheie precum *semnificația* și *echivalența*. Traductologii care au fost adepții lingvisticii funcționale (Katharina Reiss, Paul Vermeer, Julian House, Mona Baker) au evidențiat rolul determinant al contextului social în procesul traducerii. „Abordarea structuralistă frontală, respingând studierea semanticii, a ignorat problematica traductologică, prilejuind reevaluarea așa-numitei *teorii a intraductibilității*, conform căreia traducerea în genere este imposibilă. S-a creat o situație paradoxală, când activitatea practică seculară de traducere era pusă la îndoială. Explozia informațională postbelică, soldată cu schimbări esențiale în activitatea traductologică, dar și în abordarea interdisciplinară a problemelor lingvistice, inclusiv a celor de comunicare verbală, precum și dezvoltarea științei despre procesul literar, a permis apariția unor posibilități de dezvoltare în continuare a științei traductologice. *Teoria intraductibilității* a fost astfel combătută: factorii lingvistici presupun nu doar complicații pentru traduceri, dar și condiții pentru a le depăși.” (Metleaeva, 2016, 111)

Începând din anii 1980-1990 accentul cercetărilor în traductologie se mută de la o abordare teoretică spre analiza pe baza tipologiei textuale sau analiza discursului: Hatim (1984), Hatim și Mason (1990), Reiss (1974, 1984). O caracteristică fundamentală a gândirii traductologice moderne este abordarea din perspectiva actanțială, de comportament (Justa Holz-Mänttari și a ei *Translatorisches Handeln. Theorie und Methode*. Helsinki, 1984 în care elaborează teoria traducerii ca acțiune traductivă/*Translatorisches Handeln* sau teoria *Skopos* a lui Hans Vermeer, Katharina Reiss, Christiane Nord etc.)

În același mod Gideon Toury va defini traducerea ca un act al traducătorului, bazată pe câteva norme de traducere. Pentru el traducerea nu se definește prin niște criterii absolute,

ci prin norme. Traducătorul ia câteva decizii individuale în procesul traducerii, iar aceste decizii sunt dictate și reglate de normele sociale (ideologice, politice, religioase) existente în spațiul și timpul în care se efectuează traducerea. Printre cei care par să urmeze ideea privind normele se află școala traductologică DTS (*Descriptive Translation Studies*), și americanul Lawrence Venuti. Acesta pornește de la ipoteza polisistemului, conform căreia textele unei culturi slabe vor avea tendința de a fi naturalizate atunci când sunt traduse într-o limbă/cultură puternică (*domesticating translation*, maniera păstrării caracteristicilor limbii și culturii țintă), în timp ce textele unei culturi puternice, când sunt traduse în direcția unei culturi mai slabe, au tendința de a fi exotizate, străinizate sau alienate (*foreignizing translation*, maniera păstrării caracteristicilor limbii și culturii sursă). Venuti face parte din ceea ce se numește în istoria traductologiei, *the cultural turn*, adică aplecarea spre preocupări mai generale, mai global(izate), interculturale în materie de traducere arată Raková (2014, 20-21). Lawrence Venuti subliniază efectul negativ, destructiv al procesului traducerii, cauzat de faptul că orice întâlnire interculturală produce o pierdere semantică, deoarece diferențele dintre culturi nu pot fi compensate sau rezolvate prin mijloace semantice. (cf. Simigné, 2007, 2)

Secolul XX este secolul traducerilor literare, căci așa cum arată Raková, (2014, 21), în 1972 traducerile literare reprezentau majoritatea covârșitoare a traducerilor (aproximativ 40.000 titluri), comparativ cu datele din 2000, care arată că dintr-un total de 73.840 traduceri doar 34.540, adică 47% erau traduceri ale unor texte literare. În anul 2000 în Franța, de exemplu, dintr-un număr de 9502 traduceri mai mult de jumătate, adică 5065 titluri erau traduceri literare (cf. Sapiro, 2008, 148, pe baza *l'Index Translationum* apud Raková, 2014, 21).

Cea de-a doua jumătate a secolului XX produce o explozie editorială în privința volumelor dedicate istoriei traducerii, ceea ce contribuie masiv la legitimarea tot mai accentuată a traductologiei ca disciplină științifică autonomă. Astfel, apar volume precum: Edmond Cary, *La traduction dans le monde moderne*, Geneva, 1956; R. A. Brower, *On Translation*, Cambridge, 1959; George Steiner, *After Babel* (1975); Louis Kelly, *The True Interpreter: A History of Translation Theory and Practice in the West*, New York, 1979; Henri Van Hoof, *Histoire de la traduction en Occident: France, Grande-Bretagne, Allemagne, Russie, Pays-Bas*, Paris, 1991; Lieven D'Hulst: *Cent ans de théorie française de la traduction. De Bat livre De Cicéron à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions*, Lille, 1992. Majoritatea acestor volume sunt concentrate asupra problemelor traducerii literare, cu excepția cărții lui Van Hoof care consacră câteva capitole devenirii și istoriei traducerii tehnice (cf. Raková, 2014, 25-25).

George Steiner propune, în *După Babel*, patru perioade distincte în evoluția istorică a fenomenului traducerii și reflexiei teoretice despre traducere:

1. Perioada dintre anul 46 înainte de Hristos (celebrul dicton al lui Cicero, referitor la a nu se traduce *verbum pro verbo*) și 1813 (eseul lui Friedrich Schleiermacher, *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens*): este perioada empirică a traducerii, în care accentul cade pe rolul traducătorului;
2. Perioada dintre anul apariției eseului lui Schleiermacher și până în 1946, momentul în care apare studiul lui Valéry Larbaud, *Sous l'invocation de Saint Jérôme*: este perioada filosofică a traducerii;
3. Perioada dintre sfârșitul anilor 1940 și până la mijlocul anilor 1960: este perioada formalistă, lingvistică a traducerii, în care apar și primele încercări de traducere automată;
4. Perioada care începe către sfârșitul anilor 1960 și ține până azi: este perioada hermeneutică a traducerii, când revin în atenție abordările interpretative.

Kelly (1979, 224 apud Guidère, 2016) modifică periodizarea lui Steiner, divizând prima etapă, considerată prea lungă, în cinci segmente temporale mai scurte: epoca preclasică, medievală, clasică, renescentistă și iluministă a traducerii.

André Lefevere propune o diviziune nu cronologică, ci tematistă a istoriei traducerii. Astfel etapele de care vorbește Lefevere (1992 apud Guidère, 2016) sunt:

1. Rolul ideologiei în producția traductologică;
2. Rolul mecenatului;
3. Rolul constrângerilor poetice;
4. Universul discursului;
5. Dezvoltarea limbajului și a educației;
6. Rolul tehnicilor de traducere.

Traductologia ca știință care studiază deopotrivă teoria și practica traducerii în toate formele ei (verbală, scrisă, generală sau specializată) are un puternic caracter interdisciplinar, fapt relevat de o cercetare atentă asupra etapelor evolutive ale devenirii ei. Traductologia este o disciplină care nu oferă, nu poate oferi explicații imuabile, nu identifică teorii universal valabile dincolo de repere temporale și/sau spațiale, ci oferă interpretări, impregnate și influențate de contextul spațial și temporal în care se produc. Această disciplină tânără este menită să studieze una din cele mai vechi activități de comunicare interumană, traducerea. O privire asupra istoriei traducerilor poate fi nu doar benefică, consideră Guidère (2016, 21), ci chiar o precondiție esențială a teoretizărilor, deoarece marile probleme ale traducerii au rămas constant aceleași pe parcursul secolelor: reflectările și întrebările gânditorilor antici se regăsesc, toate, în miezul teoriilor contemporane asupra traducerii.

BIBLIOGRAPHY

- Bantaș, Andrei - Croitoru, Elena. 1999. *Didactica traducerii*. Editura Teora: București.
- Delisle, Jean, Lee-Jahnke, Hannelore, C. Cormier Monique (coord.) 2005. *Terminologia traducerii*. Traducere și adaptare Rodica și Leon Baconsky. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință.
- Guidère, Mathieu. 2016. *Introduction à la traductologie. Penser la traduction: hier, aujourd'hui, demain*, Edition de Boeck, <https://www.decitre.fr/media/pdf/feuilletage/9/7/8/2/8/0/7/3/9782807300088.pdf>, accesat 9 decembrie 2017.
- Guțu, Ana. 2015. *Eseuri traductologice. Scrieri traductologice*, Univ. Liberă Intern. din Moldova, Fac. de Litere, Inst. de Cercet. Filologice și Interculturale. Chișinău: ULIM, 2015. –, anagutu.net/files/2015/08/Eseuri_Gutu_FINAL.pdf, accesat 10 septembrie 2017.
- Lungu Badea, Georgiana. 2012. *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria și practica traducerii*. Timișoara: Editura Universității de Vest.
- Lungu Badea, Georgiana. 2013. *Idei și metaidei traductive românești (secolele XVI-XXI)*, Timișoara: Editura Eurostampa.
- Lungu Badea, Georgiana. 2017. *Ipostaze ale traductologiei în România (2000-2015)*, in Lungu Badea, Georgiana (ed), *Studii de traductologie românească. II. Încercare de cartografiere a cercetării în domeniu. In honorem magistrae Elena Ghiță*, pp. 9-44. Timișoara: Editura Universității de Vest. www.diacronia.ro/indexing/details/V4226/pdf accesat 11 ianuarie 2018.
- Mohr Carol Alexandru. 2012. *German Translation Theories and Their Practicalness/Teorii traductologice germane și aplicabilitatea acestora în practica traducerii*. in „Studii de Știință și Cultură”, Volumul VIII, Nr. 3, septembrie 2012.
- Nida, Eugene A. 2004. *Traducerea sensurilor. Traducerea: posibilă și imposibilă*. Studiu introductiv, traducere și note de Rodica Dimitriu. Iași: Editura Institutul European.

- Pioariu, Rodica. 2003. *Arthur Miller și Tennessee Williams in traduceri românești*. http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica/philologica_2003_tom2/43.pioariu_rodica.pdf. accesat 10 septembrie 2017
- Raková, Zuzana. 2014. *Les théories de la traduction*. Brno: Masarykova univerzita. <https://digilib.phil.muni.cz/data/handle/11222.digilib/130676/monography.pdf>, accesat 10 septembrie 2017.
- Simigné Fenyő Sarolta, 2007, *Régi és új koncepciók a fordítástudományban in ACTA HUNGARICA – AZ UNGVÁRI HUNGAROLÓGIAI KÖZPONT FOLYÓIRATA*. 18. évf.: pp.171-178. (2007).43.
- Shuttleworth, Mark- Cowie, Moira. 2007. *Dictionary of Translation studies*. Manchester.New-York: St. Jerome Publishing.
- Ungureanu, Victoria. 2013. *Teoria traducerii*. <http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/999/1/traducere.pdf>. accesat 3 martie 2015.